

INTRAPERSONÁLIS ÖNSZABÁLYOZÁS A BIOTECHNOLÓGIA KORÁBAN

Beke Ottó – Szűts Zoltán

bekeotto1@gmail.com – szutszoltan@gmail.com

DOI: 10.20520/JEL-KEP.2021.2.23

Absztrakt

Tanulmányunk középpontjában Ted Chiang Szépségvaktság című novellája áll, mely forgatókönyv formátumával egy televíziós, illetve online formában sugárzott dokumentumműsor felépítését, dramaturgiáját követi. A történet középpontját egy, a szép észlelését megakadályozó fiktív állapot, az úgynevezett kalliagnózia képezi. A novella szereplői egy forgatókönyv – vagy inkább online fórum? – keretei között arról vitáznak, hogy ki kell-e terjeszteni ezt a mestersegesen kiváltható állapotot a társadalom nagyobb csoportjaira, az ötletet támogatók szerint ily módon véve elejét a lookizmusnak, vagyis a külső alapján történő megkülönböztetésnek, egyúttal hozzájárulva ezzel a társadalmi igazságosság előmozdításához, és az erkölcsi fejlődéshez. A novella olyan kérdéseket vet fel, amelyek vizsgálata elengedhetetlenül fontos és aktuális napjaink társadalmi, kulturális és médiakommunikációs környezetében, amikor a telekommunikációs folyamatokban és azokon túl is egyre inkább lehetővé válik az észlelés tárgyát képező kép- és hanganyag technikai befolyásolása.

Kulcsszavak

Ted Chiang, *Szépségvaktság*, kalliagnózia

INTRAPERSONAL SELF-REGULATION IN THE AGE OF BIOTECHNOLOGY

Ottó Beke – Zoltán Szűts

Abstract

The focus of our study is Ted Chiang's short story *Beauty Blindness*, which follows the structure and dramaturgy of a documentary broadcast on television and online. At the heart of the story is a fictitious condition that prevents the perception of beauty, a condition known as calagnosia. The characters in the short story are the subjects of a script – or is it an online forum? The characters in the novel debate whether this artificially inducible condition should be extended to larger groups of society; thus, according to those who support the idea, preventing lookism, i.e., discrimination based on appearance, and contributing to the promotion of social justice and moral development. We argue that the short story raises issues whose examination and interpretation are essential and topical in today's social, cultural, and media communication environment, where telecommunication processes and beyond increasingly allow for the technical manipulation of the visual and audio material that is the subject of perception.

Keywords

Ted Chiang, beauty blindness, *Liking What You See: A Documentary*, calagnosia

INTRAPERSZONÁLIS ÖNSZABÁLYOZÁS A BIOTECHNOLÓGIA KORÁBAN

Aktuális médiatudományi és szociokulturális reflexiók Ted Chiang *Szépségvakság* című áldokumentum novellájára

Beke Ottó – Szűts Zoltán

„Az emberi lény a Másik Ember tekintetéből tudja meg magáról, hogy kicsoda, és annál inkább tudni fogja (vagy hinni, hogy tudja) ezt, minél jobban szereti és csodálja őt ez a Másik Ember; ha pedig nem egy, hanem száz, ezer vagy tízezer ilyen Másik Ember van, akkor annál jobb, annál inkább úgy érezheti, hogy sikerült megvalósítania önmagát.”
(Eco, 2018: 37)

Bevezető gondolatok. Közelítés egy biotechnológiai szimulákrum felé

George Orwell 1984 című, paradigmaticus jelentőségű tudományos-fantasztikus disztópiája (Booker – Thomas 2009: 66, Huber 2016: 115, Zuboff 2019: 234–236) a digitális diktatúrák (Harari 2018: 64–69) irodalmi előképe (Csányi – Beke – Samu 2019). Ami pedig Orwell művében még csupán a diktatórikus hatalomgyakorlás irodalmi előképe, bizonytalan körvonalú, (számítás)technikai empirizmust nélkülöző, médiaarcheológiai pretextus, az Ma Po-jung *A csend városa* című novellájában már aktualizált online önkényuralom (Beke 2020), az online környezetben megvalósított, magas szintű kommunikációs és tevékenységi normalizáció elrettentő erejű víziója, „szélsőséges cenzúráról szóló disztópia” (Ken 2019: 131).

Mindkét mű a szereplők között zajló nyelvi és egyéb típusú kommunikációs folyamatoknak, cselekedeteknek, vagyis az interszjektív térnek, a látható, hallható és tapintható világnak a kontrollálására és ezáltal rendszabályozására helyezi a hangsúlyt. Winston Smith patkányoktól való irtózására, illetve félelmére is így derül fény az 1984-ben (Orwell 2019: 326–329). Ma novellája végén meg is jegyzi, hogy „a technológia szerencsére még nem fejlődött eleget ahhoz, hogy a gondolatokat is leárnyékolják” (Ma 2018: 171), vagyis azonosítsák, letiltsák és ezáltal elérhetetlenné, (el)gondolhatatlanná tegyék azokat.

Jean Baudrillard szerint a 20. század második felétől a realitás mind bizonytalanabb, gyakorlatilag csak illúzió, mivel a világot már helyettesítő modellek – szimulákrumok – foglalják el, amelyek megsemmisítik, majd egyúttal helyettesítik is a valóságot (Baudrillard 1994). Ilyen szimulákrumról olvashatunk Baudrillard szerint például annak a Jorge Luis Bor-

gesnek a műveiben, akihez a Bábeli könyvtár fogalma is kapcsolódik. Borges *A tudomány pontosságáról* című esszéjében a következőket írja: „Abban a Birodalomban a Kartográfia Tudománya olyan tökéletességet ért el, hogy egyetlen Provincia térképe betöltött egy várost, a Birodalom térképe pedig egy egész Provinciát. Idővel azonban ezeket a Hatalmas Térképeket nem találták kielégítőnek, és a Kartográfusok Kamarája akkora Térképet készített a Birodalomról, amekkora maga a Birodalom volt, és azzal pontról pontra egybeesett” (Borges 2000: 81). Ez a térkép végül a Birodalom hanyatlásával ma is megsemmisül: „a térkép előbbre való a területnél – ez a szimulákrum elsőbbsége –, ő hozza létre a területet, s ha újraíránk a mesét, ma a terület foszlányai porladnának szét lassan a térkép felszínén” (Baudrillard 1996: 61). A szimulákrumok létrehozásának folyamatában a jelenben kulcsfontosságú az online média. A szimulákrumelmélet azt mondja, hogy minden csak másolat, a másolat másolata. A valódi, a létező világgal nem találkozunk, csak másolatok, manipulált látványok között élünk (Szűts 2018). A munkánkban vizsgált *Szépségvakság* című novella többszintű. A felszínen egy fiktív biotechnológiai fejlesztés körül kibontakozó vitába kalauzol, a mélyben azonban a szöveg liberális és konzervatív álláspontokat ütköztet, a képzeletbeli lookizmus jelenségét állítja középpontba, miközben a szerző maga nem foglal állást a témában.

Az 1984-ben és azt továbbgondoló Ma-novellában is a külső, vagyis az emberen kívüli világ megfigyelése enged következtetni a személyes gondolatokra, véleményekre, attitűdökre, azok önmagukban azonban hozzáférhetetlenek, intaktak maradnak. Az emberi gondolatok kialakításának és a megtapasztalásnak, a látásnak és a hallásnak a szabadsága továbbra is érvényben marad. Ezt a szabadságjogot helyezi hatályon kívül, teszi elidegeníthetővé a *Szépségvakság* világa. Chiang novellájában ugyanis már nem lehet közvetlenül hozzáférni magához a világhoz, illetve annak minden attribútumához, csupán szimulákrumon keresztül: „Nem szabad automatikusan elfogadnunk, hogy a természetes egyben jobb is, sem pedig automatikusan feltételeznünk, hogy jobbíthatunk a természetünkön. Tőlünk függ, mely tulajdonságokat tartjuk értékesnek, és mi a legjobb módja, hogy ezeket kidomborítsuk” (Chiang 2019a: 265). Ted Chiang *Szépségvakság* című novellája egy televíziós, illetve online formában sugárzott dokumentumműsor felépítését, dramaturgiáját követi. A történet középpontját egy, a szép észlelését megakadályozó fiktív állapot, az úgynevezett kalliagnózia képezi. A novella szereplői egy forgatókönyv keretei között arról vitáznak, hogy ki kell-e terjeszteni ezt a mesterségesen kiváltható állapotot a társadalom nagyobb csoportjaira, ily módon véve elejét a lookizmusnak, vagyis a külső alapján történő megkülönböztetésnek, egyúttal hozzájárulva ezzel a társadalmi igazságosság előmozdításához és az erkölcsi fejlődéshez.

A Chiang-novella által vizionált kalliagnózia a neurológia által ismert anozognóziával vethető össze (Adair – Schwartz – Barrett 2003). Míg azonban az igen gyakran látásvesztés, illetve kognitív rendellenességek formájában manifesztálódó anozognózia kiváltó oka valamilyen sérülés, tehát az egyén elszenvedí, addig a Chiang által leírt kalliagnóziát önként vállalják a szereplők. További különbség a valós kórkép és a fiktív állapot között az, hogy míg az anozognóziás beteg nincs tudatában sérülésének, és ennek következtében körülményesebbé válik a kezelése, addig a kalliagnóziát éppen tudatosan vállalják a novella által bemutatott ideológia elhivatott követői.

Chiang története egy lépéssel továbbmegy, mint Orwell regénye és Ma novellája. A nem elnyomást, illetve elnyomás általi fegyelmézést alkalmazó (Han 2019: 21–27) „toleráns hedonizmus” (Žižek 2009: 49, 2006) korában Chiangnak a társadalmi berendezkedést, a politikát érintő disztópikus jövővíziója (Bogue 2011: 90) nem a kommunikációs folyamatokat, a cselekedeteket, a megfigyelést, megfigyelhetőséget és az ezáltal megvalósuló normalizációt helyezi figyelmének homlokterébe, mint tette azt pretextusa, az 1984 és *A csend városa*, hanem a tapasztalatok és az észlelés önként vállalt módosíthatóságát. A *Szépségvakságban* a szereplők megnyilvánulásait immár nem szükséges hatalmi szintről felügyelni, illetve korrigálni, ugyanis ők maguk válnak, erkölcsi okokra hivatkozva, saját maguk cen-

zorává. A novellának a valósághoz annyi köze van, hogy egy egyetem szellemi környezetébe helyezi a cselekményt, pontosabban a diskurzust. Az Egyesült Államok egyetemei pedig a jelenben már számos, mediatisált mozgalomnak adnak otthont.

Chiang novellájában az orwelli totalitarizmus cselekvési és kommunikációs kontrollja és normalizációja helyébe az intraperszonális rendszabályozás lép. A szépség észlelési megszüntetése mint az elnyomás alóli felszabadulás ígérete a megváltozott társadalmi körülményekhez alkalmazott, „határozottan orwelli húzás” (Chiang 2019a: 290). Ez külsőleg szemlélve kevésbé rémisztő, hosszú távú társadalmi hatásai viszont hasonlóképpen azok lehetnének.

A *Szépségvakság*ban az egyének önként vállalják a szelektív észlelési cenzúrát és nagyobbára büszkék erre. Lemondanak a szépség megpillantásának jogáról és lehetőségéről, annak érdekében, hogy ily módon kerüljék el a külső megjelenés alapján történő megkülönböztetést (Hamdan – Omar 2010: 15–16), és hozzájáruljanak a társadalom erkölcsi fejlődéséhez (Paulo – Bublitz 2019: 107). Chiang novellájában nem az történik tehát, hogy a kurrens médiatechnológiai logikát követve még szofisztikáltabb és eredményesebb eszközökkel folytatódik az orwelli diktatórikus hatalomgyakorlás, immár a szereplők belső tapasztalatainak (Harari 2018: 66) megfigyelését is a kommunikációs és tevékenységi normalizáció céljaira használva fel, hanem ideológiai megfontolásokra hagyatkozva inkább kijelentik: „a testi szépségre immár nincs szükségünk” (Chiang 2019a: 265). Vannak persze más hangok is a novellában, így annak konstruált nyilvánosságában megszólalnak azok is, aki továbbra is kiállnak a szépség és rútság megkülönböztetése mellett. Ilyen módon erős áthallás van a nemi szerepekről szóló, aktuális világunkban zajló diskurzus és a lookizmus körüli vita között.

A novellában ábrázolt, haladóként bemutatott ideológia képviselői „a testiség helytelenítésének [...] a hagyományát éltetik tovább” (Chiang 2019a: 282, Schreiber 2016). Mindennek megfelelően a *Szépségvakság* világa a maga által ábrázolt történeti és társadalmi kontextusban kevésbé hátborzongató, mint az *1984* vagy *A csend városa*, disztópikus potenciálját extrapolációiból nyeri (Sargisson 2012: 267).

Intrapersonális rend- és önszabályozás

„A jelenlegi túlélő társadalom abszolutizálja az egészségeset, és éppen a szépséget törli el.”

(Han 2019: 103)

Ted Chiang novellája egyetemi hallgatók mikrokörnyezetére összpontosítva a társadalmi egyenlőtlenségek kontextusába helyezi a szépség, legfőképpen pedig a szép, szimmetrikus, arányos és vonzó arc, illetve egészséges, üde arcbőr kérdéskörét, azt az érvényesülés hatékony és tradicionálisan elfogadott, normatív – de véleményük szerint már meghaladott – eszközékként mutatva be. A novella szereplői – vagy sokkal inkább beszélői – egyetemi hallgatók és oktatók, aktivisták és a szépségipar mozgalmak mögé bújt képviselői, az utóbbiak profitja éppen a szép és a rút megkülönböztetésének aktusán múlik.

A már idézett Orwell-regény és az azt továbbgondoló Ma-novella világában a szereplők szépérzékét legfeljebb az ideológiai befolyásolás, indoktrináció módosíthatja, annak alapvető természetét, irányultságát mint emberi adottságot azonban nem írhatja felül. Chiang történetében viszont éppen a szépérzékét éri szisztematikus, tendenciózus technikai támadás annak érdekében, hogy az ne befolyásolhassa az egyén prosperálását a magánéletben, sem pedig szakmai síkon. A bemutatott fiktív neurológiai intervenció asszociatív agnóziát, úgynevezett kalliagnóziát eredményez, ami „nem az illető vizuális észlelését gátolja, csupán abbéli képességét, hogy értelmezze, amit lát. A kalliagnóziás személy tökéletesen észleli az arcokat; meg tudja állapítani a különbséget a hegyes és a csapott áll között, az egyenes és a horgas orr

között, a hamvas és a foltos bőr között. Egyszerűen csak nem tapasztal különbséget az ezekre adott esztétikai reakciók között” (Chiang 2019a: 263).

A novellában bemutatott nem invazív beavatkozás, az annak nyomán fellépő állapot, továbbá mindennek a népszerűsítése azt a célt szolgálja, hogy elejét vegye a lookizmusnak, vagyis a külső megjelenésen alapuló rejtett megkülönböztetés általános gyakorlatának (Hammermesh 2011, Minerva 2016, 2017), és azáltal lehetővé váljon a belső emberi értékek és legfőképpen az igyekezet pártatlan affirmációja. Chiang egy jegyzetben ki is tér a novella által bemutatott pszichológiai jelenség társadalmi relevanciájára (Chiang 2019b: 309). Csakhogy a történet középpontját alkotó kalliagnózia állapotának népszerűsítése és eszkalálása a fenn tarthatósággal és a reprodukcióval kapcsolatos számos bioetikai kérdést vet fel (Tóth 2016). Ezeknek a szereplők általi megvitatása alkotja a szöveg dramaturgiáját.

A *Szépségvakság* túllép a jelen vitáin azon az externális, a diskurzusok és a személyközi interakciók normalizációjában érdekelt hagyományos tendenciáján, amely ellehetetlenítene, hogy a tapasztalati tények esztétikai különbségei megfogalmazódhassanak, egyáltalán: bármiféle módon és formában kifejezésre jussanak, társadalmi igazságtalanságokat eredményezve ezzel, ugyanis magukat a differenciákat törölné el, illetve azokat tenné érzékelhetetlenné a tapasztalat számára. Nem tiltaná, illetve tenné elfogadhatatlanná az arról szóló (köz)beszédet, hogy ki, illetve mi a szép, vonzó, hanem egyáltalán vakká tenne a szépség iránt. A kalliagnózia mint az egyenjogúság, de egyben valós és metaforikus arctalanság forrása mellett lándzsát török szerint ezzel a szépség és rútság megkülönböztetésére alapuló rasszizmus jelenségét törölné el. Ahogy azonban a 2020-ban az Egyesült Államokon végig söprő tiltakozások témája is folyamatosan átalakul, így a novellán belül is egy tematikus fejlődés tanúi lehetünk.

A változást támogató aktivisták szerint a kalliagnózia általánossá tétele, kiterjesztése a populáció egészében eltörölné a külső megjelenés alapján megképződő társadalmi különbségeket és hierarchiákat. Az előnyös megjelenés általi érdemtelen érvényesülésnek és az előnytelen külső miatti hátrányos megkülönböztetésnek egyaránt elejét venné. A valós érdem, a belső emberi érték, az egyéni igyekezet és a rátermettség, a kompetencia kerülne így módon előtérbe. Ezáltal pedig a fontosabbnak, meghatározóbban tekintett belső értékek elismerésére kerülhetne sor.

Chiang novellájában, „dokumentumműsorában” nem az forog kockán, mint Orwell regényében vagy Ma novellájában, vagyis, hogy mit lehet/szabad mondani, tenni és mit nem, mit engedélyez az éppen uralkodó ideológia, és mit nem, hanem hogy mit enged és mit nem látni/érezni és így módon akár gondolni is. Az egyén belső világának megváltoztatására, restrukturálására, szépérzékének kiiktatására kerül sor, azonban nem külső üzenetek, hatalmi szintről érkező instrukciók révén, mint az 1984-ben vagy *A csend városában*, hanem neurológiai, pontosabban biotechnológiai beavatkozás útján. Ez ilyen formában már intraperszonális módosítás, korrekció. A pszichikum strukturalódását érintő erőszakos intervenció.

Orwell regényében és Ma novellájában az interperszonális tér rendszabályozása, restrukturálása a tét. Chiang történetében már az intraperszonális teret éri támadás. De nem úgy, mint az 1984-ben vagy *A csend városában*, a pusztá normalizáció, az ideológiai indoktrináció, illetve a nyelv mint kommunikációs és kognitív eszköz átalakítása, „nyelvmérnökösödés” révén (Orwell 2019: 343–358, Reuland – Abraham 1993, Chilton 1988, Csicsery-Ronay 2008: 31), ami szintén megfigyelhető mindkét műben, hanem immár közvetlenül, a percepció mi-kéntjét érintő változtatások által. Az egyén észlelési, érzékelési lehetőségei szűkülnek be. A *Szépségvakságot*, összehasonlítva azt Orwell regényével és Ma novellájával, ennek megfelelően „befelé irányuló, a pszichologizálástól azonban eltérő mozgás” (Novák – Beke – Samu 2018: 69) jellemzi. Interperszonális rendszabályozás helyett döntő mértékben immár intraperszonális intervenciót ábrázol.

A kontextus elszegényítése

Chiang novellájában az intraperszonális, az észlelést érintő közvetlen, kalliagnóziát okozó rendszabályozáson túl természetesen az interperszonális térben zajló kommunikációs folyamatok torzító, befolyásoló hatású jellemvonásainak normalizációja, elfogadható keretek közé szorítása is megjelenik. Amennyiben ugyanis a szépség a természet érdemtelen ajándéka, amiért a személy nem dolgozott meg, vagyis amit nem érdemelt ki, ellenkező esetben pedig aminek hiányáért sem vonható felelősségre, ugyanez mondható el az egyéni meggyőzőerőről, a retorikai-verbális képességekről, adottságokról, a karizmatikusságról, a személyes varázsról is. Mindezek birtokában ugyanis „egyfajta valóságtorzító mező” (Chiang 2019a: 298) jön létre a beszélő, érvelő személyek körül, „amivel szinte bármiről meggyőzhetnek másokat” (Chiang 2019a: 298).

Hasonlóképpen, mint a szépség, ezek a retorikai-kifejezésbeli adottságok is a külső, a közölni való tartalom, a kommunikátum külső megjelenési formáira irányítják rá a figyelmet, eltávolítanak az igazságtól (Derrida 2014, Orbán 1994), miközben az emberi létezés univerzumát a legkülönbözőbb hangok konstituálják (Dolar 2006: 13), és ezáltal biztosítanak érdemtelen előnyöket bizonyos tételek, vélekedések számára – azok igazságtartalmától, illetve értékétől függetlenül. Miként tehát a szépség, a retorikai erősségek is igazságtalanságokat, diskurzív egyenlőtlenségeket eredményeznek, különösképpen „a szupernormális inger[ek]” (Chiang 2019a: 299) kiváltására alkalmas számítógépes manipulációk korában.

A technika lelketlen, önműködő uniformizációs hatása (Doorman 2006: 9) a pozitivitás túltengésének (Han 2019: 9, 15, 17, Žižek 2006, 2009: 49, 2016: 31) korában a test(kép)ek mesterséges eljárásokat, beavatkozásokat (is) igénybe vevő módosítására és ezáltal szupernormális, extrém erősségű ingerek kibocsátására ösztönöz (Barrett 2015). Ezáltal a valóságosnál izgatóbb, ellenállhatatlan erejű, „[p]atikamérlegen kimért szépség” (Chiang 2019a: 275) előállítására és kommunikálására kerül sor. Hasonló tendencia figyelhető meg a nyelvek prozódiai jellemvonásainak, szupraszegmentális jeleinek (Benczik 2001: 25, Benczik 2006: 12), továbbá az extralingvális kommunikációs eszközöknek (Benczik 2001: 52–54, Benczik 2006: 12), illetve a paralingvisztikai jelzéseknek (Chiang 2019a: 298) az esetében is; mindezek használata által erős érzelmi reakció váltható ki a nézőből, illetve a hallgatóból. Nem véletlenül képezik a klasszikus és a médiaretorika (Aczél 2012) eszköztárának is szerves részét.

Az esztétikum általában és ezáltal a kifejezésmód szépsége, jól formáltsága eseményként (Žižek 2014, Feldmár 2018: 9–10) hat, letaglózza és ellenállhatatlan jellemvonásként, csodálatos tüneményként ragadja magával a szemlélőt, illetve a hallgatót, miközben öntudatlanul is a szépség és a jóság, illetve a kompetencia gyakran indokolatlan összekapcsolására motivál. Ezeknek a nemritkán téves értékítéletekre, -átvitelekre sarkalló asszociációknak a gyakorlatban történő, még kialakulásuk előtti kiiktatása valósul meg a *Szépségvakság*ban. Nem véletlen, hogy a Chiang-szöveg által megjelenített kalliagnózia, továbbá az aprozódia-ként megnevezett „hanglejtéses felismerészavar” (Chiang 2019a: 298), valamint az arckifejezések iránti vakságot okozó további agnóziás állapot az intraperszonális térbe történő beavatkozás révén tűnik fel, mintegy a korunkban tapasztalható, az eltelítést, a pozitív ingereket (túl)termelő „neurális erőszak[ra]” (Han 2019: 9–20) adott válaszként.

Miután a novella világában szavazás útján megghiúsul a kalliagnózia szélesebb társadalmi csoportokra való kiterjesztése, felvetődik a szépség különböző szituációkban és kontextusokban megvalósuló csodálatának és erejének létjogosultsága: „nem kell azt éreznünk, hogy végleg le kell mondanunk a szépségről. Ehelyett elterjeszhetjük azt a felfogást, hogy a szépség bizonyos helyzetekben helyénvaló, másokban viszont nem” (Chiang 2019a: 297).

Reflexió

Habár az eredeti novella 2002-ben jelent meg, óhatatlanul is lehetőség kínálkozik a jelen biotechnológiai és infokommunikációs és mesterséges intelligencia alapú fejlesztései, valamint a különböző társadalmi diskurzusok összekapcsolása között. Az egyre inkább algoritmusok által irányított közösségi média folyamatban a képi üzenetek révén a vállalatok kívánják meghatározni, hogy mi a jó, és mi a rossz, mi a szép és mi a csúf. Ennek megfelelően az emberi test és legfőképpen arc esztétikai kvalitásainak a Chiang-szöveg által tárgyalt problematikája a jelenlegi, technika által meghatározott gazdasági-társadalmi és kulturális kontextusban még kiemelkedőbb relevanciára tesz szert. A szépség és a csúfság történelmileg és kultúránként változó kategóriák (Eco 2007, 2010), azok konkrét megnyilvánulási formái és identifikációi nem függetleníthetők a szemléletüktől, illetve a felénk irányuló figyelem, affirmáció diskurzív kondicionálási módjaitól.

A test rendszabályozásában érdekelt biopolitika éráját követően immár a neoliberalizmus új hatalomtechnikája, a pszichopolitika bontogatja szárnyait (Han 2020). Míg a biopolitika (Foucault 1990, 1996) a testek rendszabályozásában volt érdekelt, addig mai mutációja, illetve utóda, a pszichopolitika a pszichés folyamatok felé fordul, azokat igyekszik kizsákmányolni. Chiang novellája ennek megfelelően ma, közel két évtizeddel megjelenése után egyre aktuálisabb. Azt mutatja be, miként módosíthatók a testi jegyek percepció mechanizmusai. Éppen a bio- és a pszichopolitika közötti átmenetet érzékelteti. A történetben nem a primer, medializálatlan testek, arcok módosíthatósági eljárásai jutnak meghatározó szerephez, például plasztikai sebészeti eljárások bemutatásai által, hanem az esztétikai kvalitások érzékelési módjai, illetve esetleges neutralizációs „megoldásai”.

Jelen világunk leírására a diskurzus képzésben egyre gyakrabban a VUCA jelzöt használják (Csepeli 2015). Az angol nyelvű mozaikszó feloldása volatility, uncertainty, complexity, ambiguity, azaz változékonyság, bizonytalanság, komplexitás és kétértelműség. Umberto Eco hasonló összefüggésben folyékony társadalomról értekezett (Eco 2018: 7–9). Ebben a komplex világban az önmagukat vélemény-buborékba záró egyének egyszerre kívánnak kitűnni, megmutatni magukat a világnak (lásd például a szelfi vagy a folyamatos posztolási kényszer jelenségét), olyan virtuális identitást kreálni, mely a szép, a tökéletes „arcukat” mutatja. Ugyanakkor az egyének alkotta mozgalmak ugyanebben a térben a hagyományos biológiai vagy kulturális kategóriák megszüntetéséért küzdenek. A kétértelműséget az algoritmusok csak növelik, hiszen a reklámparral szorosan összefonódó vállalatok gyakran egyszerre hirdetik a szépséget, melyet az ő termékükkel lehet elérni, miközben olyan mozgalmak mögé állnak, melyek a hagyományos szépség ideák megdöntését tűzték zászlójukra.

IRODALOM

Aczél Petra (2012) *Médiaretorika*. Budapest, Magyar Mercurius.

Adair, John C. – Schwartz, Ronald L. – Barrett, Anna M. (2003) Anosognosia. In: Heilman, Kenneth M. – Valenstein, Edward (Ed.) *Clinical neuropsychology*. Oxford: Oxford University Press. 185–214.

Barrett, Deirdre (2015) Supernormal Stimuli in the Media. In: Barkow, Jerome H. (2015ed.) *Internet, film, news, gossip: an evolutionary psychology perspective on the media*. Oxford, UK, Oxford University Press.

Baudrillard, Jean (1994) *Simulacra and Simulation*. Ann Arbor. Ann Arbor, University of Michigan Press.

- Baudrillard, Jean (1996) A szimulákrum elsőbbsége. In: Kis Attila Attila – Kovács Sándor S. K. – Odorics Ferenc (szerk.) *Testes könyv I.* Szeged, Ictus – Jate Irodalomelméleti Csoport.
- Beke Ottó (2020) Ma Po-Jung: A csend városa (online önkényuralom). *Szabad Piac. Gazdaság-, társadalom- és bölcsészettudományi folyóirat.* 1: 91–101.
- Benczik Vilmos (2001) *Nyelv, írás, irodalom kommunikációelméleti megközelítésben.* Budapest, Trezor Kiadó.
- Benczik Vilmos (2006) *Jel, hang, írás: Adalékok a nyelv medialitásának kérdéséhez.* Budapest, Trezor Kiadó.
- Bogue, Ronald (2011) Deleuze and Guattari and the Future of Politics: Science Fiction, Protocols and the People to Come. *Deleuze Studies*, Volume 5, supplement. 77–97. <https://doi.org/10.3366/dls.2011.0038>
- Booker, M. Keith – Thomas, Anne-Marie (2009) *The Science Fiction Handbook.* Chichester, West Sussex, Wiley–Blackwell.
- Borges, Jorge Luis (2000) A tudomány pontosságáról. In: Uő.: *A homály dicsérete.* Budapest, Európa.
- Chiang, Ted (2019a) Szépségvakság: Dokumentumműsor. Fordította Galamb Zoltán. In: Chiang, Ted (2019) *Érkezés és más novellák.* Fordította Galamb Zoltán, Huszár András, Juhász Viktor, Pék Zoltán, Török Krisztina. Budapest, Agave Könyvek. 261–301.
- Chiang, Ted (2019b) Jegyzetek. In: Chiang, Ted (2019) *Érkezés és más novellák.* Fordította Galamb Zoltán, Huszár András, Juhász Viktor, Pék Zoltán, Török Krisztina. Budapest, Agave Könyvek. 303–309.
- Chilton, Paul (1988) *Orwellian Language and the Media.* London, Pluto Press.
- Csányi Erzsébet – Beke Ottó – Samu János (2019) Orwell 1984: A digitális diktatúrák irodalmi előképe. *Godišnjak. Az újvidéki Bölcsészettudományi Kar Évkönyve.* XLIV–1. 303–315. <https://doi.org/10.19090/gff.2019.1.303-315>
- Csepeli György (2015) *A szervezkedő ember. A szervezeti élet szociálpszichológiája.* Budapest, Kossuth Kiadó.
- Csicsery-Ronay, Istvan, Jr. (2008) *The Seven Beauties of Science Fiction.* Middletown, Connecticut, Wesleyan University Press.
- Derrida, Jacques (2014) *Grammatológia.* Fordította Marsó Paula. Budapest, Tiptex Kiadó.
- Dolar, Mladen (2006) *A Voice and Nothing More.* Cambridge, Massachusetts, London, The MIT Press. <https://doi.org/10.7551/mitpress/7137.001.0001>
- Doorman, Maarten (2006) *A romantikus rend.* Fordította Balogh Tamás, Fenyves Miklós. Budapest, Tiptex Kiadó.
- Eco, Umberto (2007) *A rútság története.* Fordította Sajó Tamás. Budapest, Európa Könyvkiadó.
- Eco, Umberto (2010) *A szépség története.* Fordította Sajó Tamás. Budapest, Európa Könyvkiadó.
- Eco, Umberto (2018) *Pape Satan: Hírek egy folyékony társadalomból.* Fordította Barna Imre. Budapest, Európa Könyvkiadó.
- Feldmár András (2018) *Álom és valóság.* Budapest, HVG Kiadó.

- Foucault, Michel (1990). *Felügyelet és büntetés*. Fordította Fázsy Anikó. Budapest, Gondolat Kiadó.
- Foucault, Michel (1996) *A szexualitás története: I. A tudás akarása*. Fordította Ádám Péter. Budapest, Atlantisz Könyvkiadó.
- Hamdan, Shahizah Ismail – Omar, Noritah (2010) Sense and Intention: Reading Science Fiction Worlds and Characters. *3L The Southeast Asian Journal of English Language Studies*, Vol 16 (2) 2010. 1–18.
- Hamermesh, Daniel S. (2011) *Beauty Pays: Why Attractive People Are More Successful*. Princeton, Oxford, Princeton University Press. <https://doi.org/10.1515/9781400839445>
- Han, Byung-Chul (2019) *A kiégés társadalma*. Fordította Miklódy Dóra, Simon-Szabó Ágnes. Budapest, Typotex Kiadó.
- Han, Byung-Chul (2020). *Pszichopolitika: A neoliberalizmus és az új hatalomtechnikák*. Fordította Csordás Gábor. Budapest: Typotex Kiadó.
- Harari, Yuval Noah (2018) *21 lecke a 21. századra*. Fordította Torma Péter. Budapest, Animus Kiadó.
- Huber Zoltán (2016) Társadalmi kérdések a cyberpunkban. In: Kárpáti György – Schreiber András (2016szerk.) *A sci-fi: Válogatott tanulmányok*. Budapest, Filmanatómia. 113–139.
- Liu, Ken (2019szerk.) *Láthatatlan bolygók: Kínai kortárs science fiction antológia*. Fordította Benkő Ferenc, Bosnyák Edit, Huszár András, Juhász Viktor, kiskádár tamás, Molnár Berta Eleonóra, Pék Zoltán. Budapest, Agave Könyvek.
- Minerva, Francesca (2016) The Invisible Discrimination Before Our Eyes: A Bioethical Analysis. *Bioethics*, December, 31 (3). <https://doi.org/10.1111/bioe.12327>
- Minerva, Francesca (2017) Lookism. In: Hugh LaFollette (2017ed.) *The International Encyclopedia of Ethics*. Hoboken, New Jersey, Wiley–Blackwell. <https://doi.org/10.1002/9781444367072.wbiee838>
- Novák Anikó – Beke Ottó – Samu János (2018) A cyberpunk térhódítása: Poétikák és diskurzusok. *Godišnjak. Az újvidéki Bölcsészettudományi Kar Évkönyve*. XLIII–2. 63–76.
- Orbán Jolán (1994) *Derrida írás-fordulata*. Pécs, Jelenkor Kiadó.
- Orwell, George (2019) *1984*. Fordította Szíjgyártó László. Budapest, Európa Könyvkiadó.
- Paulo, Norbert – Bublitz, Jan Christoph (2019) How (not) to Argue For Moral Enhancement: Reflections on a Decade of Debate. *Topoi*, 38 (1). 95–109. <https://doi.org/10.1007/s11245-017-9492-6>
- Po-jung, Ma (2019) A csend városa. Fordította: kiskádár tamás. In: Liu, Ken (2019szerk.) *Láthatatlan bolygók: Kínai kortárs science fiction antológia*. Fordította: Benkő Ferenc, Bosnyák Edit, Huszár András, Juhász Viktor, kiskádár tamás, Molnár Berta Eleonóra, Pék Zoltán. Budapest, Agave Könyvek. 133–171.
- Reuland, Eric – Abraham, Werner (1993eds.) *Knowledge and Language: Volume I: From Orwell's Problem to Plato's Problem*. Dordrecht, Boston, London, Kluwer Academic Publishers.
- Sargisson, Lucy (2012) *Fool's Gold?: Utopianism in the Twenty-First Century*. London, Palgrave Macmillan.

- Schreiber András (2016) Keresztény koncepció a sci-fiben. In: Kárpáti György – Schreiber András (2016szerk.) *A sci-fi: Válogatott tanulmányok*. Budapest, Filmanatómia. 177–191.
- Szűts Zoltán (2018) *Online*. Budapest, Wolters Kluwer.
- Tóth I. János (2017) Bioetika, fenntarthatóság, reprodukció. *Évkönyv. Tanulmánygyűjtemény*. Szabadka, Újvidéki Egyetem, Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar. 93–103.
- Žižek, Slavoj (2006) „Megteheted”. Fordította Váradi Péter. *2000. Irodalmi és társadalmi havi lap*, július–augusztus, 18. évfolyam, 7–8. szám. 3–9.
- Žižek, Slavoj (2009) Egyszer mint tragédia, másszor mint bohózat. Szeptember 11. tragédiájától a pénzügyi összeomlás bohózatáig. Fordította Bartha Eszter, Koltai Mihály Bence. *Eszmélet. Társadalomkritikai és kulturális folyóirat*. 84. szám (2009. tél). Melléklet
- Žižek, Slavoj (2014) *Event: A Philosophical Journey Through A Concept*. Brooklyn, New York, Melville House.
- Žižek, Slavoj (2016) *Zűr a Paradicsomban: A történelem végétől a kapitalizmus végéig*. Fordította Reich Vilmos. Budapest, Európa Könyvkiadó.
- Zuboff, Shoshana (2019) *The Age of Surveillance Capitalism: The Fight for a Human Future at the New Frontier of Power*. New York, Public Affairs.